

UUDEN JA VANHAN MAAILMAN VÄLILLÄ.

Yli puolentoista sataa päivää oli kulunut siitä, kun »Kalmarin Avain» lähti Tukholmasta, ja yli kaksi kuukautta siitä kun laiva oli jättänyt Euroopan rannat. Laivan suunta oli ensin ollut eteläinen, sitten oli kääntynyt Länsi-Intiaa kohti ja nyt ohjattiin pohjoiseen, missä tiedettiin matkan päämäärän olevan.

Ahtaassa laivassa oli tämän ajan kuluessa kärsitty paljon, sillä matka oli enimmäkseen myrskyinen ja kaikki olivat olleet merisairaita, muutamat koko ajan. Jotkut kuitenkin jaksoivat harvoin kauniina päivinä nousta kannelle. Pikku Martista oli silloin nautinto isänsä sylissä katsoa delfiinien hyppelyä ja kilpajuoksua laivan kupeella sekä lentokalojen vilkasta kiidantaa. Mutta tyyntä kesti kulloinkin vain vähän aikaa. Kun myrsky heilutti laivaa niin, että se oli pyörähtää ympäri, eivät ketkään pystyissä kestäneet, eivät myöskään ne kotieläimet, jotka oli otettu mukaan. Niinpä Matti Tossavaisen hevoselta katkesi jalka ja Marttisen Leenan Muurikilta se nukahti sijoiltaan.

Matti oli sangen murheellinen hevosestaan ja Leena valitti onnettomana Muurikin kohtaloa, ne kun jo aiottiin lopettaa.

Avuksi tuli silloin eräs matkustaja, joka ryhtyi elukoita hoitelemaan. Hän oli Väinämön vaimo Mongan suomalaismetsästä. Väinämön perhe oli karkoitettu sen vuoksi, että vaimo Kaisa oli ollut syytettynä taikuudesta. Laivan päällystö antoi vastenmielisesti elukat Kaisan hoitoon, sillä se pelkäsi, että jos laivassa ruvetaan noitakeinoja tekemään, seuraa siitä onnettomuus. Muutenkin olisi se mielellään tahtonut näiden elukkain lihalla kartuttaa laivan suuresti vähentyneitä ruokavaroja.

Kaisa hääri uutterasti hevosen ja lehmän luona niiden ahtaissa pilttuissa. Hän kiersi niiden ympäri moneen kertaan myötä- ja vastapäivään, kiinnitti lehmän sarveen ja hevosen harjaan erivärisiä vaatekappaleita, hymisten jotain vanhaa runoa, jota eivät muut kuin suomalaiset ymmärtäneet. Kipeät paikat hän pesi lämpimällä keitoksella, jota oli itse valmistanut. Sitten hän hieroi niitä, venytteli ja pudisteli sekä asetti niille hajan kääreen. Lopuksi eläimet sidottiin makuulleen niin, etteivät päässeet muuta kuin päätänsä liikuttamaan, ja siten ne jonkun ajan kuluessa täydelleen parantuivat.

Kaisa hääri uutterasti eläinten parissa, vaikka hänellä itsellään oli suuria huolia. Hänen miehensä, Väinämö, oli kivuloinen ja oli sairastanut melkein koko ajan laivalla. Hän ei voinut mitään syödä ja senkin vuoksi olivat voimat suuresti vähentyneet. Kaisan lapsista sillävälin Marttisen Leena kiittolisuuden osoitteeksi piti huolen. Niitä oli poika Antti ja tytär Marjetta, ensinmainittu Martin ikäinen ja tytär juuri kävelemään oppinut. Pojat kävelyttivät

Marjettaa ja koettivat keksiä hänelle leikkimistä. Äidit istuivat silleikaa mytyilläään laivan kannella ja keskustelivat.

Naiset ymmärsivät hyvin toisensa. Kaisa kertoi, että hän oli syntynyt Lapista, missä oli oppinut luottamaan sanan voimaan ja parantamaan tauteja. Ei hän ollut tyrkyttännyt kellekään taitoaan. Nykyisenä aikana se olisi ollut vaarallista, sillä noidat poltettiin roviolla. Mutta kun hätään joutunut turvautui hänen apuunsa, ei hän sitä voinut kieltää. Etupäässä hän oli parantanut lehmiä ja lisännyt niiden lypsykykyä juottamalla erilaisista kasviksista keittämiään hautoja. Myöskin ihmisten tauteja hän oli yrteilläään parantanut. Haavoja hän oli lääkinnyt sitomalla lehtiä kipeisiin paikkoihin ja samalla hiljaa lukemalla loitsuja. Myönsi hän myöskin nuorille tytöille naimaonnea loitsineensa:

— En tiedä lienevätkö neuvot, yrtit, temput tai luvut auttaneet, mutta apua vain on tullut. Sehän se on pääasia.

— Kun sinä voit näin muita auttaa, tokihan pystyt miehesikin parantamaan, puhui Leena muistaen Väinämöä, joka nyt laivan Länsi-Intiasta pohjoiseen kääntyessä makasi kuoleman kielissä.

— Sepä se on kaikkein onnettominta, valitti Kaisa, — etten minä hänelle mitään voi. Olen koettanut kaikkeni. Olen juottanut hänelle keitoksiani. Olen lukenut parhaimmat loitsulukuni. Mutta mikään ei näy auttavan. Syyn minä arvaan, vaikka tuskin sinä sitä hyväksyt. Hän on meren haltijan vallassa, joka ei salli hänen mitään syödä ja joka kiusaa

häntä kaikella tavalla. Tuo haltija on outo minulle, maissa eläneelle. Häntä eivät lepytä tai taivuta maan haltijoille tehdyt loitsut. Minä en tunne hänen syntysanojaan ja niin olen oman mieheni tautiin nähden avuton.

Martti Marttinen tuli ilmoittamaan, että Väinämö oli saanut ankaran kohtauksen. Kaisa hypähti hätäisenä ja riensi miehensä luo. Martti otti poikansa syliinsä, Leena kantoi Marjettaa ja talutti Anttia sairaan luo, joka Martin tiedon mukaan oli kuolemaisillaan. Vuoteen ääressä oli lääkäriparturi, joka lääkevarastoineen oli hallituksen puolesta matkalla siirtokuntaan, ja pappi, joka valmistautui tarjoamaan kuolevalle viimeistä ehtoollista. Pappi koetti puhutella sairasta, antoi sitten ehtoollisen ja luki rukouksen, jota kaikki kuuntelivat paljain päin. Sairas sai kouristuksia, jotka olivat lopun enteitä. Kaisa hieroi epätoivoisena miehensä käsiä ja jalkoja. Kun lääkäri sanoi, ettei tästä ole enää mitään apua, joutui Kaisa hirveään hätään. Hyökäten sairaan pääpuoleen, huutoi hän käsillään ristiin ilmassa ja kolkon kaamealla äänellä alkoi lukea jotain lukua, jota ei kukaan ymmärtänyt. Melkein tajuttomassa tilassa hän vihdoinkin lopetti, langeten polvilleen vuoteen viereen ja kiertäen kätensä miehensä kaulan ympäri.

Yhtäkkiä huomattiin, että sairastunut oli avannut kirkaat, kuumeiset silmänsä ja katseli ympäri huoneen. Hän virkkoi sitte hiljaa, mutta kuuluvasti: »Uuteen maailmaan.» Ja sen sanottuaan hänen päänsä oikeni taaksepäin; hän oli kuollut.

Ruumiin ympärillä vallitsi vain hetkisen se rauha, joka kuoleman käynnille kuuluu. Kun laivan kapteeni

saapui paikalle, riensi pastori häntä vastaan ja kauhistuksen ilme kasvoillaan kertoi:

»Pyhän häväistys on täällä tapahtunut. Sen jälkeen kun kuoleva sai sakramentin, teki pahalainen sen vaikutuksen tehottomaksi harjoittamalla noituutta vaimon suun kautta. Sielu on mennyt kadotukseen.»

Hän vaati, että vaimo, joka on pahalaisen riivaama, on vangittava. Muuten antaa Herra tuhon kohdata koko laivaa.

Yleisö, joka ei ollut tapahtumaa ymmärtänyt, joutui kauhun valtaan. Taikauskaisena se poistui nopeasti kuolleen luota. Jällelle jäi vain muutamia, niiden joukossa viranomaiset sekä vainajan lapset, jotka pyrkivät isän luo. Leski oli kuin tainnuksissa kuolleen rintaa vasten. Kun laivan sotamiehet päällikön käskystä tulivat häntä vangitsemaan, ei hän oikein tajunnut tilannetta, mutta poisvietäessä hän kuitenkin heitti silmäyksen Martti ja Leena Marttiseen, joiden hän näki hänen lapsistaan huolehtivan.

Kuljettiin lämpimässä meren virrassa. Huolimatta siitä, että oltiin lokakuun lopulla, paahtoi aurinko kuumasti. Laiva kulki hiljaa vienossa tuulella. Jo samana päivänä tahdottiin saada ruumis haudatuksi, jottei se saattaisi laivaa tuhon omaksi. Se sidottiin lautaan ja heitettiin kaikkien, paitsi vainajan oman puolison läsnäollessa mereen. Pastori luki siunauksen.

Tämän jälkeen kului matka verrattain sujuvasti. Sää oli suotuisa, ja katsottiin, että noituuden tuottama onnettomuuden uhka oli välttynyt.

Raittiheimo — 18

Asia oli kuitenkin tärkeä ja aiheutti laajan oikeudenkäynnin. Todistajilta kysyttiin aluksi ymmärsikö kukaan, mitä oli se puhe, joka kuului vaimon suusta miehen kuolinvuoteen ääressä. Eivät suomalaisetkaan ymmärtäneet ja lapinkielen taitajia ei ollut. Vihdoin Kaisa itse selitti, että se ei ollut mitään pakanallista puhetta. Oli vain Isämeidän rukous, jonka hän hätäisenä ja suuremman vaikutuksen vuoksi oli lukenut nurinpäin loppukirjaimesta alkuun. Hän oli tahtonut tehdä mitä tahansa, jotta olisi saanut miehensä hengen pelastetuksi. Se selitys helpotti Kaisan asiaa. Pappi tosin piti Jumalan sanan väärästä suurena syntinä, mutta laivan kapteeni katsoi, että kun Jumalan sanaa voidaan Lutheruksen opin ja esimerkin mukaan kääntää mille vieraalle kielelle tahansa, ei tätäkään kääntämistä voida rikokseksi katsoa. Voihan kieli olla niin rakennettu, että sanat näin käännettyinä ovat sen kielen mukaisia. Jumalan sanaahan se joka tapauksessa on. Lainoppi-neita ei laivassa ollut ja niin jätettiin asia tämän ratkaisun varaan. Kaisa päästettiin vapaaksi.

Mutta vaikka hän oli loppumatkan vapaa, huomasi hän, että useimmat ihmiset, myös suomalaiset karttoivat häntä. Marttisten käytöksessä hän ei mitään muutosta huomannut, ellei ehkä sitä, että he olivat häntä kohtaan ystävällisempiä ja avuliaampia. Se vaikutti, että Marttisen lähin seurapiiri, entiset tuttavamme Erkki Mulikka, Olli Räsänen, Tossavaiset, Kokkiset, Luukas ja Piikki suvaitsivat häntä ja koettivat viihdyttää hänen turvattomia lapsiaan. Kaikissa heissäkin oli taikauskoa, mutta se kallistui

pikemmin Kaisan uskon puoleen. Erkin mielessä oli kysyä häneltä sydämensä hellintä asiaa ja neuvoa sen johdosta, mutta miehekäs ylpeys esti ajatuksia sanoiksi puhkemasta.

Luukas otti entistä useammin kanteleensa esille ja lauloi sen säestyksellä Väinämön lesken lohdutukseksi suuresta sankarista Väinämöisestä:

»Siitä vanha Väinämöinen
Lasken karehtelevi
Venehellä vaskisella,
Kuutilla kuparisella,
Yläsihin maaemoihin,
Alaisihin taivosiin.»

— Niin Kaisa, sanoi hän, — miehesi meni uuteen maailmaan, joka me emme ole nähneet. Hän tavoitelti toista, sitä mihin me olemme nyt pyrkimässä ja mihin toivottavasti pian saavumme. Jos täällä on sijaa meille, on sitä sinullekin ja lapsillesi.

Uteliana alkoivat matkustajat odottaa uuden maailman näkymistä.

UUSI MAA.

— Maata näkyvissä, kuului laivan tähtystäjän ääni ylhäältä kojasta.

Matkustajat terästivät silmiään, mutta eivät nähneet mitään.

— Isä, tuossa on kivi, huudahti pikku Martti isänsä käsivarrella.

Omituista: merestä oli sukeltautunut esiin pieni musta paasi. Erkki, joka seisoi Martin vierellä, sai mieleensä kallion Isojoen koskessa. Samanlainen se oli, muutama henkilö sopi seisomaan. Mutta tämä meren paasi painui pian näkymättömiin. Samalta suunnalta kohosi vesisuihku, kaksi, kolme, useampia Laivamiehet selittivät, että siellä on valaskaloja. Niitä nousee tänne Eteläjoen suulle, missä hollantilaiset niitä pyytävät. Ne ovat samoja kuin se kala, joka profeetta Jonaan nieli.

Hetkisen kuluttua alkoi todellinen maa näkyä, kaukaisena täplänä aaltojen harjoilta. Selittämätön tunne valtasi matkustajat, jotka olivat olleet kuukausimääriä yhteen sullottuina.

Se tieto, että tuossa nyt on se odotettu, toiveitten, unelmien maailma, se teki niin valtavan vaikutuksen, että moni itsestään lankesi polvilleen kiittäen Jumalaa, joka oli meren vaaroista pelastanut ja johdattanut onnellisesti päämäärään. Niemen ohi kuljettaessa pappi piti rukouksen ja luki siunauksen.

Henlopenin niemi oli sivuutettu, maa katosi sillä kertaa näkyvistä, ja laivamiehet vakuuttivat vielä kuluvan muutamia päiviä ennenkuin perillä ollaan. Seuraavina päivinä aallot olivat kenties terävämpiä, ja myrsky heitteli entistäkin pahemmin laivaa. Vihdoin koitti kuitenkin aamu, jolloin silmien edessä oli todella nähtävää. Kaikki matkustajat ahtautuivat laivan kokkaan ja sivuille.

»Kalmarin Avain» liukui hiljalleen ylös mahtavaa virtaa. Vasemmalla puolen oli ranta lähellä. Oikealta vain häämötti maata. Joeksi sitä tuskin olisi voinut tietää.

Oli kirkas päivä. Mitään syksyn merkkejä ei näkynyt luonnossa, vaikka tähän aikaan, marraskuun alussa, Vermlannissa lumivaippa jo peitti maan. Mikäli voi huomata oli täällä kaikki kesäistä. Ihmetellen ahmivat siirtolaiset vaikutelmia uudesta maasta ja sen luonnosta.

Metsää, metsää ja aina vain metsää. Vuoria ei ollut näköalaa peittämässä, kumpuja vain, jotka erotti siitä, että metsän vihreys niillä kohdin kaareutui taivasta kohti. Kun laiva kulki lähellä rantaa, saattoi erottaa tuuheita puita, joiden haarat levittäytyivät paksuina käsivarsina sivulle, kaikille suunnille, varjostaen laajan alueen. Paikoin oli näiden jättiläispuiden alla rantamalla tiheä alusvesakko kaikenlaista lehtipuuta ja köynnöstä. Paikoin taas oli tämä alusmetsä palanut, joten isot puut yksinäisinä hallitsivat juuriaan. Koko laivan väestö olisi yhden tuollaisen puun suojassa saattanut pitää sadetta.

— Muheva ja voimakas on epäilemättä maa, joka tuollaisia puita kasvattaa, huomautti Martti Erkille.

— Kääpiöitä ovat niiden rinnalla ne, joita kuninkaan linnan puistoissa Tukholmassa kasvaa ja joita kävimme katsomassa, vastasi Erkki. — No, Kokkinen, sinulta ei tavallisesti sanoja puuttu, mitäs mietit? kysyi hän toisella sivulla olevalta toveriltaan.

— Lasken vain kuinka monta tuollaista puuta täytyy kaataa tynnyrin kylvölle, vastasi Pietari Kokkinen, ja kohotti poikaansa Lassia näkemaan maisemaa. — Ei monta puuta kaataa tarvitse, mutta jokaisessa on kunnuturalle kisapaikka. Mitenhän sinäkin,

Matti, selviät tuollaisesta metsästä? ilkkui hän Tossavaiselle.

— Sen sanon vain, että kyllä tuollaiset leivät, kun kuivaksi käyvät, helposti kaskessa palavat. Mutta ei noita runkoja, ei oksiaakaan yksi mies kasken vierrossa kangella käännä. — Tämä oli Tossavaisen arvelu.

Olli Räsänen hautoi hankin ajatusta mielessään.

— Sitä minä tässä tuumailen, sanoi hän, — miten noista hirsistä tuvan tekee? Paksuutta on kyllä, vaikka linnan seiniksi, mutta tuskin on suoraa kohtaa kyynärän pituudelta. Ei niistä ole rakennuspuiksi. Ei saa kunnan lautaakaan.

— Mitäpä sen kummempaa taloa tarvitset, neuvoi Kokkinen, — kun teet mökkisi puun oksalle. Kyllä vain nuo oksat kannattavat vaikka eukonkin ottaisi. Kokoat pikkuisen risuja oksien väliin ja, jos komeilla tahdot, laitat risuista kattoa ja seinä, pian on Räsälä valmis. Se on kuin harakan pesä, mutta eipä täällä näy kylmä hätyyttävän.

— Kovin on metsä yhdenlaista ja puut rakennushirsiksi sopimattomia, myönsi Marttikin, — mutta tällaista lehtoa, tällaista kaskimaata en ole osannut uneksiakaan. Ei sitä ole missään meidän mailla, ei Ruotsissa, ei Suomessa. Kuvittelen mielessäni, että tällainen se oli se suomalaisten pyhä lehto ennen aikaan, se jossa uhrat uhrattiin. Ja tällainen kai se oli se Kalevan kaskimaa, se minkä Väinämöinen kaasi. Tulepas Luukas, huusi hän sivulleen, — tule kanteleinesi ja laula runo Kalevan kasken kaadannasta

uuden maamme kunniaksi ja uuden elinkeinomme ylistykseksi.

Luukas viritti kanteleensa ja lauloi suomalaisten hartaasti kuunnellussa:

»Vaka vanha Väinämöinen
Teetti kirvehän terävän.
Siitä kaatoi kasken suuren,
Mahottoman maan alisti.
Kaikki sortii puut sorcat:
Yhen jätti koivahaisen
Lintujen leposijaksi,
Käkösen kukuntapuuksi.»

Siirtolaisten mielessä vallitsi pyhä juhlatunnelma uuden maailman näyttäessä aarteitaan. He näkivät siinä niin paljon, että olivat valmiit ottamaan vastaan arkipäivän, pitkän ja raskaan työviikon. Tuollaista metsää katsoessa heidän kämmenpohjaansa syhyi. Innokkaasti he halusivat tarttua kirveisiinsä ja ryhtyä mahdollisimman pian metsää raivaamaan, tekemään sen pohjalle viljelystä, missä vilja lainehtisi omien ja jälkipolvien toimeentuloksi.

Laiva jatkoi edelleen kulkuaan pitkin joen rantesiä. Näköala siirtyi toisensa tieltä. Tarkka silmä huomasi aran peuran rannalla. Kokkinen viittasi Luukkaalle:

— Ollapa pyssy käsillä, paisti tulisi. Maltahan, vielä me täälläkin peuran lihaa syömmme. Ja tuskimpa vouti on kimpussamme, ei ainakaan Fryksdalin vouti.

Ahnaasti Luukaskin silmäsi riistaa. Hänen käsivartensa oli kyllä kankea, mutta sormet olivat vet-

reät, joten voivat pyssyn lukon laukaista. Hän toi voi voivansa vielä metsällä käydä.

Erään niemen nenässä, laivan aivan läheltä hi-puessa ohitse kuului yhtäkkiä tavatonta meteliä. Pen-saat ruskivat ja matkustajat näkivät pienen aukeaman kautta kulkevan koko parven isoja lintuja, matalampia kuin kurjet, mutta isoja ja lihavia.

— Ovatkohan nuo syötäviä lintuja? kysyi Olli Räsänen laivamieheltä.

Kuuli niiden olevan kalkkunoita, parasta syötävää mitä olla voi.

— Jopa ovat isoja nämä Amerikan metsot, ihmet-teli Tossavainen. — Yksi vastaa kolmea, ehkä neljää meidän metsoa.

Kokkinen tokaisi tähän:

— Siellä Ruotsissa me sanoimme: «ei pyystä kahden jakamista». Nyt sanokaamme: «kolme syö Amerikan pyytä.»

Tällaisia vertauksia tehdessä ja uutta ja aina vain uutta ihmetellessä kului päivä iltapuoleen. Jo Räsä-nen näki sellaista metsää, josta voi saada rakennus-puita, pitkiä ja komeita. Ne olivat kuin kuusia, oksat kummallisen säännöllisesti haarautuvia.

Ja vihdoin huomasivat he rannalla kaksi merkil-listä olentoa, jotka näyttivät ihmisiltä. Toinen heistä varjosti käsillä silmiään laivaa tähystellessään. Heidän ruumiinsa olivat paljaat, vain pieni mekko keskiruumiin ympärillä. Päässä oli sulkatöyhtö, joka ulot-tui selkään.

— Kukoksi tuota luulisi, naljaili Kokkinen. — Se vain on eroa, että on pyrstön pannut harjaksi.

Hän ei malttanut olla huutamatta »kukkokiekuuta» tervehdykseksi.

— Älä tee pilkkaa intiaanista, muistutti Erkki.

— Kokkisesta on jo ennen tehty kukko ja Kockina lienet laivankirjoissakin. Katso ettet jääkin kukoksi ja ettei intiaanit kyni sinulta höyheniä.

Erkki oli arvannut nuo tähystelijät intiaaneiksi, joista laivamiehet olivat matkalla paljon kertoneet.

Marttikin puuttui keskusteluun.

— Ne ovat tämän maan oikeita isäntiä, alkupe-räisiä asukkaita, sanoi hän. — Epäilemättä joudumme heidän kanssaan paljon tekemisiin. Luvattaamme tässä, kun nyt ensi kerran heitä näemme, olla rehelli-siä ja oikeudentuntoisia intiaaneille. Niinkuin me olimme Ruotsissa metsäsuomalaisia, niin ovat he täällä metsien asukkaita ja valtiaita. Me emme sorra heitä, jos he antavat meidän rauhassa asua. Me halu-amme elää heidän kanssaan sovussa. Eikö niin, kansalaiset?

— Oikein sanottu, vakuutti Räsänen, ja muut yhtyivät siihen.

Intiaanit kääntyivät rannalta metsään päin ja hävisivät sinne. Heidän käyntinsä näytti arvokkaalta, ruhtinaalliselta.

Pimeän tultua ilmoitettiin matkustajille, että huo-menaamuna ollaan määrän päässä, Christina-linnoi-tuksella.

UUDEN RUOTSIN SIIRTOKUNTA.

Uuden Ruotsin siirtokunnalle oli vasta perustuk-set laskettu. Hollantilainen Peter Minuit, joka oli intiaaneilta ostanut Manhattan-saaren ja perustanut sinne Uuden Amsterdamin (New Yorkin) kaupungin sekä toiminut Uusien Alankomaitten maaherrana, oli, erottuaan hollantilaisen yhtiön palveluksesta, johtanut ruotsalaiset v. 1638 Delaware-joelle. Hol-lantilaiset olivat jo tätä ennen ulottaneet myös sinne vaikutuksensa, joka kuitenkin oli sangen vähäinen ja ilmeni melkein yksinomaan kaupankäyntinä. Pieni Fort Nassaun linnoitus, jossa oli vain muutamia var-tijoita, oli yhtiön ostomiesten suojapaikkana.

Peter Minuit tunsikin nämä omien maanmiestensä toimenpiteet, mutta tiesi samalla myös, että maa oli asumaton. Hän osti maata intiaaneilta ruotsalais-ten asutusta varten ja perusti Christina-nimisen lin-noituksen. Kun hän ei tahtonut ärsyttää hollanti-laisia, sijoitti hän sen noin yhden ruotsin virstan (kahden mailin) päähän Delaware- eli Eteläjoesta sivujoen varrelle, mitä nimitti Christina Creekiksi. V. 1640 tuli ensimmäinen aivan pieni retkikunta Ruot-sista, pääasiassa linnoituksen vahvistamista ja kaupan ylläpitämistä varten, sekä saman vuoden lopulla muutamia hollantilaisia, jotka asettuivat asumaan noin 10 ruotsin virstan (20 mailin) päähän Christi-nasta.

Ruotsalaiset kaipasivat kipeästi lisävoimia. Siir-tokunnan päällikkö ilmoitti kaiken olevan valmiina asutusta varten ja pyysi uutisasukkaiden sekä tar-

peiden lähettämistä. Kului talvi 1640—1641 odo-tuksessa. Kului kesä, mutta odotettua laivaa ei tullut. Sen sijaan alkoivat myös englantilaiset New Have-nista toimia tällä joella. Ruotsalaisen siirtokunnan alku oli häviämisen varassa. Lienee jo ollut puhetta sen lopettamisesta ja sulautumisesta hollantilaiseen Uuden Amsterdamin siirtokuntaan.

Tällaisissa oloissa oli komentaja Ridderille ja hänen pienelle joukolleen erinomainen ilosanoma se, minkä joen suupuolen intiaanit juoksuttivat lin-noitukseen: Ruotsalainen laiva oli tulossa, sama, joka oli jo kaksi kertaa ennen seutokunnalla käynyt.

Komentaja valmistautui vastaanottoon ja lähetti tähystäjiä Christina-joen suulle. Ruotsin juhla-lippu nostettiin linnoituksen katolle ja suuri tykki laitettiin kuntoon kunnialaukauksen ampumista varten. Vi-hdoin marraskuun 7 päivän aamuna 1641 tähystäjä näki odotetun laivan tulevan ylös Delaware-virtaa. Ennen kuin hän ehti sanaa tuomaan, kuului laivasta tykin laukaus saattaen sanoman odottajille.

Komentaja ja miehistö pukeutuivat juhlapukuihin ja asettuivat rannalle. Myös oli keräytynyt parvi intiaaneja joen toiselle rannalle uteliaina katsomaan. Ruotsin lippu laivan mastossa tervehti siirtokuntaa iloisesti lepattaen. Linnoituksesta pamahti jymää kunnialaukaus. Siihen vastattiin laivasta uudella kunnialaukauksella.

Joen rannalla oli luonnon valmistama laituriksi sopiva kivitys. Laiva laski siihen. Yhteys laivan ja siirtokunnan välillä alkoi pian. Komentaja otti kunnioittaen vastaan laivan päällikön, kyseli tärkeim-

mät uutiset sekä kokosi kirjelähetykset. Molemmipuolista iloa on vaikea kuvata. Nyt oli siirtokunnalle alkava uusi edistysen aika.

Suuri osa matkustajia oli pitkän matkan rasituksesta kovin väsyneenä ja heikkona. Moni täytyi kantamalla tai taluttamalla viedä maihin. Elukat, joita viimeiseksi kuljetettiin, olivat kärsineet eniten, sillä ne olivat saaneet olla loppumatkan sangen vähäisellä rehulla.

Linnoitusta ympäröi neliskulmainen vallitus, jonka jokaisessa kulmassa oli nuolenkärjen muotoinen sarvi. Yhdeltä puolen ulottui vallitus jokeen, kahdella sivulla oli vetelät suot. Neljännellä puolella ainoastaan kapea kannas soitten välissä yhdisti sen mantereeseen. Tällainen asema oli tahallaan valittu, jotta olisi helpompi puolustautua mahdollisia, erittäinkin intiaanien hyökkäyksiä vastaan.

Vallituksen sisällä oli puusta kyhättyjä rakennuksia, joista viisi oli asunnoiksi varattu. Kuudes oli kirkkona sekä samalla kouluna. Lisäksi oli tavara- ja eläinsuojuksia. Ulkopuolella linnoituksen oli muutamia asuntoja, joiden ympärillä oli pienempiä viljelyksiä, etenkin tupakan kasvattamista varten. Kaikki oli vielä aivan alkeellista. Pientä linnoitus-asutusta ympäröivät vesipäiset maat sekä niiden takana lehtevät kumpumaisemat.

Päivän merkityksen vuoksi ja ajan tapojen mukaan kokoonnuttiin laivasta suoraan kirkkoon. Myöskin sairaat kannettiin sinne siunausta saamaan. Kirkossa pidettiin tulojumalanpalvelus. Siirtokunnan pappi, pastori Reorus Torkillus, joka oli edellisen

vuoden alusta saapunut siirtokuntaan, ollen ensimmäinen luterilainen pappi uudella mantereella, toimitti uuden tulokkaan, pastori Christoferin kanssa alttari-palveluksen. Uudella pastorilla oli kaunis messuääni, joka teki harvinaisen toimituksen erikoisen juhalliseksi.

Saarnan tekstiksi oli pastori valinnut Johanneksen Ilmestyskirjan 21 luvun värssyt 1—8.

Seurakunnan seisoallaan kuullessa luki hän sanat:

»Ja minä näin uuden taivaan ja uuden maan, sillä ensimmäinen maa ja ensimmäinen taivas ovat kadonneet, ja merta ei ole enää.

»Ja pyhän kaupungin, uuden Jerusalemin minä näin laskeutuvan alas taivaasta Jumalan tyköä, valmistettuna niinkuin miehelleen kaunistettu morsian.

»Ja minä kuulin suuren äänen taivaasta sanovan: »Katso Jumalan maja ihmisten keskellä, ja hän on asuva heidän keskellään, ja he ovat hänen kanssaan, ja Jumala itse on oleva heidän kanssaan, heidän Jumalansa.

»Ja Jumala on pyyhkivä pois kaikki kyöneleet heidän silmistänsä eikä kuolemaa ole enää oleva, eikä murhetta eikä parkua ole enää oleva, sillä kaikki entinen on mennyt.

»Ja valtaistuimella istuja sanoi: »Katso uudeksi minä teen kaikki». Ja hän sanoi minulle: »Kirjoita, sillä nämä sanat ovat todet ja varmat.»

»Ja hän sanoi minulle: »Se on tapahtunut. Minä olen A ja O, alku ja loppu. Minä annan janoovalle lahjaksi elämänveden lähteestä.

»Joka voittaa, on tämän perivä, ja minä olen oleva hänen Jumalansa, ja hän on oleva minun poikani.

»Mutta pelkurien ja epäuskoisten ja ilkimysten ja murhaajien ja huorintekijäin ja velhojen ja epäjumalanpalvelijain ja kaikkien valehtelijain osa on oleva siinä järvestä, joka tulta ja tulikiveä palaa, tämä on toinen kuolema.»

Tilanteeseen sopiva teksti antoi pastorille aiheen kuvata sitä uutta maata, johon siirtolaiset olivat saapuneet. Ruotsin rannoilta lähdettyä oli kotiseutu, synnyinmaa kadonnut näköpiiriin taakse. Sitten oli ollut kuukausimääriä merta ja vaikeata matkaa. Nyt on sekin kadonnut. Nyt on edessä uusi maa, joka on silmälle mieluisa, joka on neitseelliseen vehmauteen pukeutunut kuin kaunis morsian. Monen mielessä se on ihana kuin Uusi Jerusalem, jossa ei ole kylmää eikä kärsimyksiä. Pohjan pakkasista tulleet se on ihmema. Ja todellakin se on suuri Jumalan lahja, josta on syytä kantaa Kaikkivaltiaalle kiitokset. Puutetta kärsineet ja vaivatut odottavat, että tästä tulee heille paratiisi, jossa on hyvä olla, jossa kyöneleet kuivuvat silmistä, jossa murhe loppuu ja jossa entiset kärsimykset unhottuvat. Mutta ihmisen toiveet ovat pettäviä, ne haihtuvat kuin tuhka tuuleen, jos ne perustuvat vain unelmiin. Tämä maa ei suo yhtään parempia elämisen hetkiä kuin entinensä sille, joka kädet ristissä odottaa kaikkea hyvää valmiina. Ei, päinvastoin on tämä maa aivan muokkaamaton. Siitä voi tulla rikas ja tuottava, jos ihminen noudattaa sitä Herran käskyä, jonka hän aivan ensimmäisenä ihmiselle antoi ja

josta luemme Pyhän Raamatun ensimmäisessä luvussa, jo luomiskertomuksessa. Jumala käski: tehkää tämä maa alamaiseksi. Ihmisen on työllään pantava maa tottelemaan Jumalan hedelmällisyyden ja tuot-tavaisuuden lakeja. Työtä, pitkä-aikaista, sitkeätä työtä vaatii tämä maa ennen kuin se alistuu ihmisen alamaiseksi. Joka ei työtä tee, joka ei noudata Herran käskyä, hän ei menesty täällä eikä hän menesty missään. Ihmisen on täälläkin elettävä Jumalan kasv-vojen edessä, jotka näkevät kaikkialle. Ne kasvot katsoivat teitä vanhassa kotimaassanne, ne katsovat täälläkin. Ne, jotka ovat pelkureita eivätkä uskalla kovin käsin siihen työhön, jonka Jumala on määrän-nyt, ne, jotka eivät Häntä usko, ne jotka tekevät ilkitöitä ja rikoksia, ne, jotka harjoittavat siveettö-myyttä ja turvautuvat pakanallisiin Jumaliin, turhaan ne täältä onneaan etsivät. He eivät täälläkään saa-vuta paratiisia, vaan päinvastoin helvetin. He jou-tuvat siihen järveen, joka tulta ja tulikiveä palaa. Tämä on toinen kuolema, sanoo Herra.

Ainoastaan sillä, joka kilvoittelee Herran käsky-jen täyttämiseksi, on voittamisen toivo. Vain hän menestyy. Hänelle antaa Herra voiton palkinnon. Hän saa juoda elämänveden lähteestä, hän saa elä-män ja onnen. Hänelle ja hänen suvulleen tulee tämä maa Uudeksi Jerusalemi, jossa ei ole itkuja eikä hammasten kiristystä, jossa Herra itse asuu ja suojelee omiansa kuin isä poikaansa. Nämä hänen sanansa ovat varmat ja todet.

Tähän suuntaan kävivät kunnianarvoisan pastorin sanat. Nekin suomalaiset, jotka eivät ruotsinkielä

ymmärtäneet, tunsivat pastorin sanoista siunauksen valuvan ylitsensä ja kyselivät myöhemmin toisilta sanojen merkitystä. Metsissään ei heillä ollut tilaisuutta olla läsnä missään jumalanpalveluksessa. Nuoremmat eivät olleet milloinkaan käyneet missään kirkossa. Heidän uskonnollisia tarpeita ei oltu vähimmässäkään määrässä tyydytetty. Nyt he täällä Uuden Ruotsin erämaassa pakanoitten ympäröiminä pääsivät ensi kerran osallisiksi Herran sanan julistamisesta. He käsittivät sen omalla tavallaan. Siihen käsitykseen liittyi epäilemättä paljon suomalaisen muinaisuskonnon taikuutta.

Yhden asian he ymmärsivät hyvin: tämä uusi maa on hyvä maa. Joka siinä tekee työtä, hän menestyy.

PIETARI RAMBO.

Kirkosta tultua oli ruoka odottamassa. Kaikki eivät suinkaan sopineet huoneissa aterioimaan, joten suuri osa nautti ensimmäisen ateriansa uudella mantereella luonnon helmassa.

Komentaja Ridderillä oli nyt iso perhe elätettävänä. Se oli vietävä hengissä läpi ensi kesään saakka. Asia ei kuitenkaan häntä paljoa huolettanut, ei ainakaan poistanut sitä iloa, minkä laivan tulo oli aiheuttanut. Talvivarustukset oli tehty ja sen vuoksi oli viljaa varastossa pitkäksi aikaa. Komentaja tiesi myös saavansa vastaista tarvetta varten ostaa ruokata-

Hän odotti nyt myös tätä lähetystä. Papereissa ei ollut siitä kyllä mitään mainittu, kuten ei siirtolaisista yleensä. Eikä hän saapuneissa keksinyt tällaista lähetystä. Mutta hän oli edelleen hyvässä toivossa. Olihan luonnollista, että yhtiö voi sellaisen arvokkaan lähetysten uskoa ainoastaan hänen tulevan apulaisensa Maunu Klingan huostaan, joka perheineen ja tärkeine papereineen saapuisi »Charitaksessa». Hän vihelteli tyytyväisenä.

Tämä päällikön hyvä tuuli vaikutti myös siihen millainen kohtelu tuli hänen puoleltaan saapuneiden siirtolaisten osaksi. Hän tiesi, että saapuneiden joukossa oli ehkä hyvinkin runsas määrä tuomittuja ja karkoitettuja, jotka olivat oikeastaan vankila- ja pakkotyösääntöjen alaisia. Tästä hän ei välittänyt, vaan salli kaikkien olla vapaiden miesten asemassa. Paperit tulisivat Klingan mukana ja sitten ehtisi asiat järjestää. Täällä kaukana esivallan silmien alta ei tarvinnut olla erikoisen muodollinen. Eikä vapaina kulkevien tuomittujen karkaamisesta ollut mitään pelkoa, sillä mihinkäpä he osaisivat oudossa maassa.

Niinpä ei nyt ainakaan alussa ollut mitään eroa vapaitten ja tuomittujen välillä. Kaikki saivat katella ympärilleen ja tutustua oloihin.

Moni tulokas oli kuitenkin sangen väsynyt, jopa sairas. Useilla oli naisia tai lapsia hoidettavinaan. Ensi tehtävä illan tullen oli saada naiset ja lapset sekä sairaat levolle. Yksi rakennus oli heitä varten.

Ymmärrettävissä on, että niiden tulokkaiden, jotka jaksoivat pystyssä pysyä, ei sen päivän iltana sallittu levätä. Sotilailla ja työmiehillä, jotka olivat

varoitte hollantilaisilta Uudesta Amsterdamista sekä englantilaisilta Virginiasta, sillä molemmilta tahoilta oli tehty tarjouksia. Myös intiaanit luovuttivat mielellään maissia, jota he viljelivät erittäinkin yläjoella suuren kosken kylä-yhteiskunnassa. Viljan loppumisesta ei siis ollut pelkoa. Lihaa ei tarvinnut suuria määriä koota varastoihin. Sitä sai metsässä melkein mielin määrin. Kalastusta haittasi se, ettei ollut riittävästi verkkoja ja koukkuja, mutta niitä ilmoitettiin tulevan »Charitaksessa», jota voitiin odottaa saapuvaksi aivan lähipäivinä. Tämä myöhemmin lähtenyt laiva oli tulossa suurempia teitä.

»Kalmarin Avainta» alettiin heti purkaa. Michet, myöskin äsken tulleet, työskentelivät siinä pimeään saakka. Kun laivasta muun lastin mukana otettiin esille uusia kirveitä 600 kappaletta, oli komentaja siitä sangen mielissään, ajatellen suoritettavia rakennustöitä sekä maanraivauksia.

Komentaja oli sangen hyvällä tuulella. Hänellä oli tähän erittäinkin kaksi syytä. Pitkän odotuksen ja monen puutteen jälkeen hän tiesi nyt saavansa helpotusta ja apua. Toinen syy oli persoonallista laatua. Hän oli leskimies ja tunsikin yksinäisen elämänsä ikäväksi. Siirtokunnassa ei ollut aviopuolisiksi valittavaa. Muitten kansallisuuksien kanssa oli aivan vähän yhteyttä. Sitäpaitsi hän tahtoi ottaa puolison itselleen ruotsalaisten joukosta. Muuta neuvoa hän ei ollut tiennyt kuin kirjoittaa yhtiölle, jonka palveluksessa oli, ja pyytää, että se muun siirtokuntaan tarvittavan mukana lähettäisi sopivan vaimon hänelle itselleen.

Ruusuheimo — II

pitkät ajat olleet erotettuina emämaasta, oli paljon kyselemistä. Haluttiin tietää, miten kotimaassa jaksetaan, mitä suurempia tapahtumia oli sattunut, kuinka sota Saksassa edistyi j. n. e. Haluttiin tietää omaisistakin, minkä vuoksi otettiin selkoa tulokkaiden kotipaikoista.

Linnoituksen ravintolana oli iso tupa, jossa oli tanakoita ristijalkaisia tammipöytiä ja raskaita penkkejä. Laivaa odottaessa oli valmistettu hyvää, vahvaa olutta, jota linnoitusväki halusi vapaasti tarjota tulokkaitten kielenkannan irrottamiseksi. Koskaan ennen ei tässä tuvassa ollut niin paljon väkeä. Puheensorinaa kuului ja tuttavuuksia rakennettiin.

— Onko täällä suomalaisia? huusi eräs sotilas suomenkielellä.

— Onhan niitä, ei paljon muita olekaan, vastasi kerkeästi Olli Räsänen, joka sattui olemaan lähellä.

Vallaten isoimman pöydän komensi sotilas ravintolanpitäjälle:

— Lähetäpä Anthony tuomaan tänne oluthaarioita tusinan verran. Nyt pannaan pöytä koreaksi.

Sitten hän kutsui:

— Suomalaiset tänne! Nyt juodaan tervetuliaismaljat.

Pöydän ympärille karttui heti suuri joukko.

— Ei tusina haarioita mihinkään riitä, jos aiot kaikille suomalaisille tarjota, sanoi Pietari Kokkinen asettuen istumaan sotilaan viereen.

— Toinen tusina sitten. Joudu Anthony!

— Enemmän meitä on kuin kaksi tusinaa, yllytti Pietari.

Musta ravintolanpalvelija hyppyytti haarikoita minkä ennätti.

Pietari katsoi ihmetellen neekeriä, jollaista ei ollut ennen nähnyt.

— Mikä paholainen tuo on? kysyi hän sotilaalta.

— Orja se on, meidän neekeriorjamme, ainoa orja Ruotsin valtakunnassa, selitti sotilas.

— Onko se tullut alas lakeistorvesta, vai miten se on noin mustaksi käynyt, tiedusteli Räsänen.

— Niin mustaksi sinäkin vielä käyt, kun ehdit riittävän kauan olla Amerikan auringon paahteessa, jutteli sotilas leikki suupielessä. — Näes, täällä on kesäisin aurinko niin kuuma että paistaa ihon. Ensin tulee kattilan väriseksi, kuten ne, jotka näit laivan tullessa joen vastaisella rannalla. Sitten paistuu mustaksi, kuten tämä tässä. Minä olen tässä maassa ollut vasta lyhyen aikaa, joten en ole ehtinyt paljon paistua. Maltas, kun olemme paistuneet muutamia vuosikymmeniä, alamme olla kuin intiaanit. Ja meidän lapsistamme tulee näitä aivan mustia.

Miehet eivät tienneet mitä uskoa. Heille johtui mieleen Klingan kertomukset kesän kuumuudesta. Ehkäpä hyvinkin paistuu tuollaiseksi.

— Kiitä onneasi Olli, ettet ole naimisissa, puheli Pietari Kokkinen. — Lapsesi olisivat mustia kuin paholaiset.

— No niin, jätetään ne tulevaisuuden varaan, kehoitti sotilas. — Nyt ryypätään. Malja pohjaan. Terveudeksi. Lisääntykää ja täyttäkää maal!

Penkit pöydän ympärillä olivat pakaten täynnä suomalaisia. Toiset seisoiivat ja joivat maljansa.

Siinä olivat Martti Marttinen, Erkki Mulikka, Matti Tossavainen, Luukas ja Piikki ja useita matkan varrella tuttaviksi tulleita, kuten Mauno Antinpoika, Heikki Kolehmainen, Antti ja Matti Hannunpojat, Iivertti Heikinpoika, Manne Halttunen, Klemetti ja Maunu Yrjänänpojat, Eskeli Laurinpoika, Nuutti Martinpoika, Maunu Maununpoika ja Pietari Valkonen.

— Onko täällä ketään minun kotipuolestani, Vermalannista? kysyi sotilas, kun ensimmäiset haarikat oli tyhjennetty ja orja täytteli toisia.

— Enimmäkseen me sieltä ollaan, ilmoittivat miehet. — Meitä siellä vainotaan ja ajetaan tänne.

Sotilas pyyhkäisi partaansa ja vakuutti:

— Jos ei sen suurempaa rangaistusta anneta kuin tänne karkoitetaan, kiittää Jumalaa ja rukoilkaa, että kaikki Vermalannin ja Taalain suomalaiset lähetettäisiin tänne. Onni olisi, vaikka koko Suomen kansa sieltä Suomen niemeltä sodan ja hävityksen sekä puutteen jaloista tänne toimitettaisiin. Kyllä täällä elää ja kyllä tänne sopii.

Seurueessa nousi hilpeä mieliala. Miehet kertoivat kotimaan tapauksista ja kyselivät uuden maailman oloja. Kyselyään Vermalannin asioita selitti sotilas:

— En näitä kysele sitä varten, että tuttavistani kuulisin. Jos lieneekin minulla siellä omaisia, en heitä muista. Tietänettekö Rambon talosta siellä itäisessä Vermalannissa Degerforsin pitäjässä. Minä olen siitä talosta syntyisin, mutta jouduin aikaisin sisaruksieni kanssa maailmalle. Jotakuinkin samasta syystä kuin

tekin. Olimme rautaruukkien tiellä. Hisingenin saarella sitten asuimme ja siellä ovat omaiseni vielä. Minä opin merimieheksi, ja kun tänne lähtevään laivaan heitä etsittiin, lähti Pietari Rambo Amerikkaan. Tänne jäin ja tänne aion jäädä ainaiseksi.

Miehet katsoivat ihastuneina ja luottavin mielin uutta tuttavaansa, joka näytti päättäväiseltä, voimakkaalta mieheltä.

Rambo sanoi mahdollisimman pian lähtevänsä viljelystöihin.

— Ei täällä jouda aikaansa sotilaana kuluttamaan, kun hyvä maa odottaa muokkaajaansa.

— Sitä mekin tässä olemme miettineet, että maatyöhön pitäisi päästä, puhui Martti Marttinen.

— Niin pitäisi, vakuutti Rambo. — Kuitenkaan ei siihen aivan heti pääse, selitti hän. — Minua sitoo sopimukseni yhtiön kanssa. Ja teitä useimpia näkyy sitovan se, että olette tuomioistuimen karkoittamia. Ruotsin hallitus ja kauppayhtiö tarvitsevat sotilaita ja työntekijöitä. Linnoituksia on rakennettava ja yhtiölle tupakkaviljelyksiä raivattava. Meidän on kaikkien ensin palveltava itsemme vapaiksi. Mutta sitten me lähdemme, lähdemme joukolla. Me perustamme uuden Suomen. Tähän me emme jää linnoituksen jalkoihin, tänne keräytyvät ne, jotka eivät ole erämaitten lapsia. Me suomalaiset kuulumme ylämaahan. Sinne painauduimme Ruotsissa, sinne painauduimme täälläkin ja elämme omaa elämäämme. Suomi ja Ylämaa, ne on meidän luotava. Nyt ei niitä vielä ole, mutta käsillämme ne syntyvät. Jokea ylös kulki paranevat maat aina vain. Tähän asti

minä olen ollut yksin. Nyt meitä on monta. Me olemme Suomen karhuja, joilla on jokaisella yhdeksän miehen voima. Sellaisella voimalla kun maata mullistamme, eivätköhän vielä meidänkin silmämme näe tätä maata toisenlaisena leivänkasvattajana kuin nykyään.

Sotilas oli puhunut voimakkaasti, silmät tähdätyinä miesten päitten yli aivan kuin ne olisivat katsoneet tulevaisuuteen. Hänen puheensa, joka käsitti kokonaisen tulevaisuuden ohjelman, teki uutistulokkaisiin suuren sytyttävän vaikutuksen.

Rambo oli sitten hetkisen vaiti. Ei muistanut haarikkaansaakaan. Hän havahtui unelmistaan, kun Anthony tuli kysymään vieläkö halutti lisää olutta.

— Tuo lisää vain! Tänään vietetään tuliaisia. Minä tunnen itseni nyt niin onnelliseksi, kun olen saanut tänne maanmiehiä.

Uusia haarikoita tyhjennettäessä kyseli Rambo Klingasta. Hänen ilonsa nousi ylimmilleen, kun hän kuuli Klingan olevan tulossa, jopa olevan täällä ehkä hyvinkin pian.

— Siinä oikea mies, ylisti hän. — Jos me tänne oman valtakunnan perustaisimme ja kuningasta etsisimme, niin Klingalle minä ääneni antaisin. Hän oli täällä, kun linnoitusta alkuun pantiin. Maaherran lähdettyä oli hän jonkun aikaa linnan päällikkönä. Silloin oli mieltuisat ajat. Työ sujui kuin rasvattu. Hän sanoi lähtevänsä hakemaan lisää väkeä, suomalaisia, jotka hänestä ovat sopivimpia. Kun katson teitä, näenpä että hän on täyttänyt hyvin lupauksensa. Juodaan siis Klingan malja.

— Oikein sanottu, vakuutti Mulikka. Yhteisesti juotiin haarikat tyhjiksi.

Seurueesta huomasi, että olut oli kihonnut useille päähän. Matkan rasittamat väsyneet miehet eivät paljoa kestäneet. He alkoivat katsella väkeä toisten pöytien ympärillä. Samanlainen iloinen remakka vallitsi kaikkialla.

Erkki huomasi erään pöydän ääressä Dalbon istuvan sanattomana. Ruotsalainen ei ottanut osaa keskusteluun pöytätoverien kanssa, oli synkkänä, kuten yleensä laivamatkallakin. Erkki oli joskus halunnut rakentaa keskustelua hänen kanssaan, mutta se oli rauennut Dalbon harvapuheisuuden vuoksi. Erityistä ynseyttä ruotsalainen tosin ei ollut häntä kohtaan osoittanut, mutta hän pysyi suljettuna. Sensijaan Dalbon emäntä oli aina ollut sangen ystävällinen. Nyt halusi Erkki lähteä Dalbota puhuttelemaan.

Hän siirtyi penkille ruotsalaisen viereen.

— Miltä näyttää uusi maailma? kysyi hän. — Eikös olekin tämä Isojoki vähän isompi kuin se siellä Ruotsissa?

— Kyllä on, myönteli Dalbo. — Ei joeksi uskoisikaan.

— Täällä näyttää olevan kaikki suuremmoisempaa kuin siellä kotona, jatkoi Erkki keskustelua. — Kyllä tämä maa jaksaa elättää asujansa. Jokea ylöspäin kulkiessa kuuluu maat yhä paranevan. Me suomalaiset aiomme täälläkin lähteä ylämaahan. Tulkkaa tekin, Dalbo, sinne. Laittakaa samoille seuduille kotinne ja kutsukaa koko perheenne Ruotsista.

Täällä ei ole rotuvihaa. Täällä ei suomalaisilla ja ruotsalaisilla ole mitään syytä asettua vastakkain.

— Koko perheenikö? puhui Dalbo, mietteissään, melkein kuin yksikseen.

Erkki havahtui siitä tunnelmasta, jossa oli ollut. Hän säpsähti:

— Tarkoitan lapsianne, puhui hän hellästi, mutta sitten kivahti: — Se roisto ei saa koskaan tänne tulla. Jos tulee, niin minä surmaan.

Dalbo oli sanaton ja katsoi synkästi eteensä.

Erkki kävi taas hellämieliseksi.

— Teillä on tytär kuin enkeli, sanoi hän. — Niin, Stina on enkeli. Mutta Punatukkainen on susi.

Ja hän nousi seisolleen, löi nyrkillään pöytään ja kiljaisi:

— Miksi jätitte enkelin suden suuhun?

Tämän sanottuaan hän lähti kiireesti pois. Dalbo hätkähti, mutta ei kiivastunut. Hän ei puhunut mitään, mutta kun hän lähti yötöilleen, kaikui hänen korvissaan syytös:

— Miksi jätitte enkelin suden suuhun?

«CHARITAS» TUO YLLÄTYKSEN.

Sitä mukaa kuin matkan vaivat oli leväty ryhtyivät uudet tulokkaat ottamaan osaa siirtokunnan töihin. Linnoituksen valliseinat olivat paikoin sortuneet. Osa miehistä kävi niitä laittamaan kuntoon.

Toiset ryhtyivät rakentamaan hirsistä asuntoja lisääntyneen väestön tarpeiksi. Väljemmän tilan vuoksi valittiin rakennuspaikkoja linnavallien ulkopuolelta, minne suunniteltiin katuja vastaista kaupunkia varten. Maan perkkaukseen ei unhotettu, koska yhtiön tupakkaviljelyksiä oli laajennettava.

Kun siirtokunnassa oli ennestään vain kolme hevosta, tulivat ne muutamat, jotka laivassa tuotiin, hyvään tarpeeseen. Tosin joku kuoli linnoituksessa matkan kärsimyksistä ja kului jonkun aikaa ennenkuin toiset vahvistuivat työkuntoon. Uuden maan ruoho näytti olevan vahvistavaa, joten Matti Tossavainenkin pääsi verrattain pian hevostaan käyttämään. Hänet vietiin muutamien toverien kanssa metsätöihin erään sivujoen varrelle ylöspäin, missä kasvoi rakennuspuiksi sopivaa hirsimetsää. Siellä kaatoivat toiset puita ja Matti vedähti hevosellaan niitä rantaan, josta ne oli kuletettava virtaa alas linnoitukselle.

Näissä töissä viipyivät miehet yhteen jaksoon vuorokausia. Eväät heillä oli vahvat. Juomaksi käytettiin joen kirkasta vettä, joka oli «kirkasta kuin viina», kuten Matti usein sanoi vetäen sitä aterian jälkeen hyvät siemaukset sisäänsä. Niinpä ruvettiin jokea kutsumaan Viinajokeksi (Brantvine), josta myöhemmin tuli nimitys Brandywine. Toisten mielestä oli joki hyvin kalainen ja ansaitsi sen vuoksi Kalajoen nimen. Matin nimitys kuitenkin voitti.

Matti ihastui heti ensi näkemältään niihin maisemiin, joita oli joen varrella. Niiden mäkisyys viehätti, rannoilla kasvoi suuria puita, joiden latvat

tapasivat joen yli toisiaan. Joessa oli somia koskia. Laaksot olivat erinomaisen viljavia.

— Sinne minä itselleni talon laitan, sanoi hän suomalaisille tovereilleen heidän uittaessaan tukkilauttaa linnoitukseen päin.

Toverit ihmettelivät, että Matti, hidastuomaisin kaikista, valitsi ensiksi itselleen paikan. Mutta Mattihan olikin oikea suomalaisen turpeenpuskijan perikuva: harvasanainen mies, jonka ajatukset aina olivat maassa kiinni.

— Matti, ethän sinä kuitenkaan seuran pettäjäksi rupea? sanoi Olli Räsänen. — Tuumasimmehan yhdessä lähteä suuren joen ylämaahan ja nyt sinä yksinäsi etsit pienen joen ylämaata.

— Matin ilmiansuunnat ovat vähän sekaisin, huomautti Kokkinen. — Ei se ole kumma. Onhan hän juonut viinaa joesta liiaksi. Kuule, Matti, jos sinä sinne Viinajoelle muutat, tokko olet päivääkään selvänä?

— Ei tässä vielä päästä oman mökin raivaamiseen, muistutti Martti Marttinen. — Kuulittehan, että meidän on ensin palveltava itsemme vapaiksi. Paljon on nytkin rakennuksia ja yhtiön tupakkaviljelyksiä alulla. Ennenkuin ne ovat tehdyt, kuluu aikaa. Hyvä kuitenkin on, että pidämme silmällä oman kodin laittamista.

Näin keskustellen olivat he lähestyneet linnoitusta. Siellä näkyi jotain erikoista olevan tekeillä.

Kotosalla oleva linnoituksen väki oli kerääntynyt rantaan. Sotilaat seisoiivat kunnia-asennossa. Juhlalippu liehui linnan katolla.

Odotettiin huomattavaa tapahtumaa, »Charitas» laivan tuloa, josta muuttamat intiaanit olivat tuoneet tiedon.

Laivan näkyessä ammuttiin suurella tykillä kunialaukaus, johon laivasta vastattiin.

Suomalaiset tuttavamme riensivät kaikki laivan tulolle. Rannalla oli myös Dalbo vaimoineen. Olihan tämä laiva ensimmäinen, joka toi terveiset Ruotsista, mihin heidän rakkaitaan oli jäänyt. Lähellä ollen siirtyi Erkki heitä puhuttelemaan.

Linnoituksen päällikkö meni laivaan. Lämpimästi hän tervehti uutta apulaistaan Klingaa, joka oli hänelle tuttu entuudestaan. Iloisesti hän tervehti myös Klingan puolisoa ja pientä poikaa. Näiden mukana hän näki miellyttävän naisen. Ennenkuin hän kävi tätä tervehtimään, otti hän Klingan erilleen ja kysyi osoittaen naista:

— Onko hänet lähetetty minua varten?

Kun Klinga ei ymmärtänyt kysymystä, selitti Ridder lyhyesti pyytäneensä, että lähetettäisiin sopiva Ruotsin tyttö hänelle puolisoiksi.

Uusi komentajan apulainen naurahti hyvänhah-
toisesti:

— Valitettavasti ei yhtiöllä ole varastossa naisia tällaisia tilauksia varten. Tämä nainen on minun palvelijattareni. Hänestä näette, kuten muutenkin tiedätte, että kyllä Ruotsissa on paljon kauniita tyttöjä, myös monta sellaista, jotka mielellään tulisivat komentajan puolisoiksi. Toivottavasti voidaan tämä asia vielä järjestää. Neuvotellaan siitä myöhemmin.

Komentaja loi vielä katseensa rouva Klingan seuralaiseen. Hän olisi mielellään ottanut tämän

lähetyksen itseään varten. Hän tunsi nyt jonkun verran pettymystä. Mutta velvollisuuksilleen uskollisena hän käänsi huomionsa virallisiin asioihin ja alkoi laivalistasta tarkastaa, mitä muuta hyödyllistä tavaraa oli saapunut.

Klinga ryhtyi auttamaan maihin perhettään. Hetken perästä hän astui rannalle kantaen sylissään poikaansa ja taluttaen vaimoaan. Jälestä tuli palvelijatar kantaen matkatavaroita.

Erkki, joka samoin kuin toisetkin oli seurannut Klingan liikkeitä sekä huutanut hänelle tervehdyksensä, katseli perheen saapumista ja loi silmänsä Klingan palvelijattareen. Yhtäkkiä hän huudahti:

— Stina!

Tyttö käänsi nopeasti päänsä ääntä kohti. Isä ja äiti näkivät tyttärensä ja kiiruhtivat vastaan. Ei Erkkikään hidastellut. Stina lepäsi äitinsä rinnoilla kädet kierrettyinä hänen kaulansa ympäri.

Hämmästyks oli suuri. Isä ei voinut tapausta käsittää, mutta ei myös salata riemuaan.

Ensi vaikutuksen mentyä ohii alkoi hän kysellä miten tämä oli ymmärrettävä.

Stina selitti, että hänen oli mahdoton mennä naimisiin Gustafin kanssa. Kun ei muuta pelastuksen keinoa ollut, oli hän pyytänyt päästä Klingan mukaan. Stinan epätoivosta ja rukouksista heltyneenä oli Klinga suostunut ottamaan hänet palvelijattarekseen. Tämä oli tapahtunut jo ennen vanhempien lähtöä. Asia pidettiin salassa, mutta tietoisuus pelastuksen järjestelystä oli antanut Stinalle voimia kestää heidän lähtönsä. Näin hän oli voinut sallia isän tahtoman kuulutuksenkin Gustafin kanssa tapahtua.

— Mutta kun sinut on kuulutettu Gustafiin, olet sinä häneen sidottu, lausui isä vakavana. — Minä en voi lupaustani peruuttaa, ja pelkään, että kirkko pitää kiinni muodoista.

Isällä ei kuitenkaan ollut sydäntä moittia tytärtä siitä, mitä tämä oli tehnyt. Rakkautensa osoitukseksi avasi hän tyttärelleen sylinsä, ja tämä painautui siihen, kuten petollinnun ahdistama kyyhkynen.

Erkki oli kaiken aikaa seurannut läheltä tätä kohtausta ja kuullut keskustelun. Hänkin olisi halunnut sulkea tytön sylinsä, mutta ymmärsi, että se ei käynyt päinsä. Myöskin Stina oli huomannut nuoren suomalaisen ja oli kärsimättömänä odotuksesta. Koko laivamatkan hän oli kuvitellut mielessään tätä kohtausta uudella mantereella, kohtausta, joka oli ensimmäinen sen jälkeen kun Erkki oli hänet pelastanut koskesta ja kantaen sylissään kotiin.

Nyt se kohtausta tuli kylmän muodolliseksi. Nuoret tervehtivät toisiaan tosin kyllä lämpimin kädenpuristuksin, mutta kumpikin oli odottanut ja kaipasi enempiä.

OMAN KODIN RAIVAUS KÄY MAHDOLLISEKSI.

Kauppayhtiö, joka oli varsinainen siirtokunnan perustaja, tosin yksissä neuvoin Ruotsin hallituksen kanssa, halusi liikkeestä taloudellista hyötyä. Tärkeimmät yhtiön tarkoituksiperät olivat saada intiaa-

neilta osteruksi nahkoja, erittäinkin majavannahkoja, ja viedyksi Ruotsiin niitä sekä tupakkaa, jonka käytäntö alkoi tulla yleiseksi. Hallituksen harrastuksena oli siirtokunnan asuttaminen ja viljelykseen saattaminen, mikä lisäisi Ruotsin vaikutusta.

Ensimmäisissä lähetyksissä voitiin siirtokunnasta toimittaa Ruotsiin suuret määrät nahkoja, mutta tällä kertaa niitä oli karttunut vähän, kun Ridderillä ei ollut riittävästi vaihtotavaroita ostamiseen tai varoja wampunin, intiaanirahan hankkimiseen. Tupakkaviljelykset olivat vasta alussa, joten niidenkään tuotteita ei ollut paljoa lähettää. Laivojen pääasiallinen lasti koottiin englantilaisilta Virginiasta.

Kun laivat lähtivät takaisin Ruotsiin, jäi siirtokunta työhön ja toimeen, jotta olisi lastia, kun laivat uudestaan tulevat sitä hakemaan. Tämän vuoksi pyrittiin varsinkin tupakankasvatusta lisäämään.

Ne, jotka olivat vapaaehtoisesti tulleet siirtokuntaan, saivat valita itselleen viljelysalueensa, mistä tahtoivat, mutta yhtiön tarpeet sitoivat heitäkin. Heitäkin tarvittiin rakennustöissä ja odotettiin heidän suuntaavan peltotyönsä tupakan viljelykseen. Näin ollen he eivät vapaasti voineet siirtyä kauemmas linnoituksesta. Niiden taas, jotka olivat tuomioistuimen päätöksestä Amerikkaan lähetetyt, oli pakko tehdä yhtiön töitä. Vaikka heitä ei kohdeltu vankeina, ei heillä ollut vapautta lähteä omia uutisasutuksia raivaamaan. Siitä olivat varsinkin suomalaiset tyytymättömiä. He olivat tottumattomia asumaan tiheissä ryhmissä. Heidän mielensä teki välille, vapaille alueille.

Pahimpana kiusana uutisasukaille oli asuntojen ahtaus. Uusia rakennuksia saatiin kyllä valmiiksi, mutta vasta kevätkuoleen voitiin perheellisille antaa omat asunnot. Suurin osa siirtokunnasta eli yhteisessä taloudessa. Siinä olivat varsinkin perheen emännät tyytymättömiä. Leenakin olisi mielellään tahtonut Muurikkinsa maidon käyttää oman väen hyväksi, mutta nyt se kului yhteisiin tarpeisiin. Kuitenkin oli hänellä ilo saada Muurikista hyvä vasikka suomalaisen karjakannan jatkamiseksi. Myöskin Matti Tossavaisen tammalla oli ennen pitkää varsa, jonka hän lahjoitti Martille palkinnoksi siitä mitä tämä oli hänen hyväkseen tehnyt.

Suomalaiset oudoksuivat talvea, kun lunta ei tullut. Erittäinkin jouluksi he kaipaivat lumivaip-paa, joka olisi antanut juhlan vietoille kotoisan leiman.

Joka tapauksessa he viettivät joulun mikäli mahdollista vanhaan malliin. Olkia oli asuinhuoneitten lattioilla, kalja oli tavallista väkevämpää ja kylpy otettiin perinpohjaisempi. Erikoista oli se, että kokoonnuttiin kynttilöillä valaistuun kirkkoon aikaisin aamulla.

Harvinaisuutena suomalaisten jouluruuassa oli tällä kertaa karhunpaisti, muisto parhaimmista Ruotsin ajoilta. Tämä paistin saanti todisti hausalla tavalla metsänriistan runsautta siirtokunnassa.

Joulujuhlaa varten oli ollut asetettu keittämisen jälkeen ulos isoihin astioihin jäähtymään. Yön aikana pistäytyi metsästä karhu sulaisen maltaanhajun houkuttelemana herkkua maistelemaan. Yrittäessään juoda se poltti hiukan kuonoaan ja sen vuoksi mu-

rahti suuttumuksesta. Tästä kuultiin kutsumaton vieras.

Pietari Kokkinen sattui olemaan vahdissa. Hän kaatoi luodillaan karhun, joka oli komea ja musta.

— Kun oli ikävä joutilaana valvoa yö, katsoin parhaaksi toimittaa jouluksi karhunkaistia, johon te olette tottuneet, kehisteli hän niille, joita laukaus oli houkutellut yövuoteelta.

Metsänriistasta ei siirtokunnassa todellakaan ollut puutetta, vaikka väestö ei suurin joutanut metsästä-mään. Intiaaneja kävi Christinassa harva se päivä ja heillä oli mukana, paitsi nahkoja, myös monenlaista riistaa. Suomalaiset saivat tutustua Amerikan peuroihin, lihaviin kalkkunoihin, kauniisiin fasaaneihin ja moniin muihin.

Intiaanit toivat myös maissin tähtä, joista suomalaiset saivat nähdä, että Klingan puheissa Amerikan ohran valtavuudesta oli perää.

Kaikki nämä kiihoittivat mieltä tutustumaan tähän maahan ja sen ihmeisiin. Martti Marttinen koetti miettiä keinoja, miten voitaisiin saada aikaan järjestely, joka tekisi uutisasutuksen perustamisen myös karkoitetuille mahdolliseksi.

Nyt työskentelivät suomalaiset enimmäkseen yhtiön rakennus- ja tupakanviljelystöissä. Piikki oli sotaväessä Klingan osastossa, samoin Pietari Kokkinen, joka oli sotilaana siirtokuntaan lähetetty, mutta joka niinkään halusi hartaasti omintakeisiin toimiin. Luukas, joka ei raskaaseen työhön pystynyt, harjaantui tynnyrintekijäksi ja oli sellaisena varsin tarpeellinen siirtokunnassa. Metsästysmatkoja hän

Rauhanheimo — 12

suuresti kaipasi. Niitä muistellessaan hän lauloi iltaisin kanteleensa säestyksellä vanhoja lauluja Hiiden hirven hiihdännästä ja karhun peijaisista.

Erkki Mulikka, joka oli vapaamies, ei olisi ehdottomasti ollut sidottu yhtiön töihin. Kuitenkaan ei hän halunnut tovereitaan jättää. Tai oli jotain muutakin, joka pidatti häntä linnoituksen lähettyvillä. Hän kuletti tukkilauttoja Viinajoelta Christinan rantaan ja näin hän sai taas kerran laskea koskea, mihin oli osoittautunut taitavaksi siellä kotipuolella Isojoen koskessa. Tästä toimestaan hän nautti suuresti luonnon suuressa pyhätyössä.

Monen mietiskelyn perästä Martti Marttinen luuli keksineensä ehdotuksen, joka soveltuisi myös yhtiön tarkoituksiin. Hän esitti ensin Klingalle ja sitten yhdessä komentajalle, että ne karkoitettut, jotka halusivat ryhtyä maanviljelykseen, saisivat avata itselleen viljelyksiä, joissa kasvattaisivat m. m. tupakkaa senverran kuin yhtiö vähintään vaati. Se työvelvollisuus, jota yhtiö vaatisi rakennus- ynnä muita yhtiön töitä varten, voitaisiin suorittaa niinä aikoina vuodesta, jolloin maatyöt eivät ole pakottavan kiireelliset. Tästä järjestelystä hyötyisi yhtiö, Ruotsin hallitus sekä asianomainen viljelijä itse.

Helppo oli Klingan saada komentaja vakuutetuksi järjestelyn edullisuudesta. Tämä suostui tekemään sopimuksia niiden tuomittujen kanssa, jotka hän katsoi soveliaiksi, siitä, että heidän tarvitsi vain puolen vuotta kerrallaan olla yhtiön välittömässä työssä, kunhan toisen puolen vuoden aikana raivaavat uutisasutusta ja myyvät yhtiölle kasvattamansa tupakan.

Kun hallitukselta saapuneiden määräysten mukaan tuomittujen pakollinen palvelusaika oli neljä vuotta, oli heidän, tämän uuden järjestelyn mukaan, palveltava yhtiötä kahdeksan puolivuotiskautta, ellei yhtiö syystä tai toisesta tulevaisuudessa tahdo aikaa lyhentää.

Näin katsoi yhtiö täydellisesti valvoneensa yhtiön etuja.

Järjestely tyydytti suomalaisia, jotka olivat valmiit ja sangen innostuneet ensi tilaisuuden tullen lähtemään sopivia viljelysmaita tarkastelemaan, jopa itse uutisasutuksia perustamaan.

He koettivat tehdä tuttavuutta linnoituksessa käyvien intiaanien kanssa. Siihen johti osaksi heidän luontainen uteliaisuutensa, enemmän kuitenkin halu saada selville sopivimmat uutisviljelysseudut. Kieli oli alussa suurena esteenä tuttavuuden teolle. Rambo, joka oli oppinut näiden lähiseutujen intiaanien, lenapien, kielen, toimi tulkkina, milloin sattui paikalla olemaan. Pian alkoi myös Pietari Kokkinen solkata intiaanien kieltä niin että toimeen tuli. Ke-vään saavuttua jo muutamat toisetkin, kuten Martti Marttinen, Erkki Mulikka ja etenkin Olli Räsänen osasivat selvittää asioitaan intiaanien kanssa.

Yleensä olivat tämän siirtokunnan ja intiaanien välit alusta pitäen mitä parhaat. Lenapit olivat aivan rauhallisia ja huomasivat, että heillä oli näistä valkoisista suurta apua. He kyllä kertoivat, että sisämaassa jokien latvoilla ja vedenjakajalla asui toista heimoa, minquasia, jotka ovat uusille asukkailla kuten heillekin vihamielisiä. He ovat sotaisia ja voi-

makkaita. Heidän sotiaan sekä orjuuttaan ovat lenapitkin eri aikoina saaneet katkerasti tuntea.

Eräänä päivänä kevätpuolella tuli intiaanipäällikkö läheisestä ylämaasta siirtokuntaan komentajan puheille. Hän oli tavallisia intiaaneja arvokkaampi. Arvon merkinä oli pitkä sulkatöyhtö, joka ulottui päästä syvälle alas niskaan. Hän kävi komentajalle kertomassa, että minquisit olivat levottomia, ja oli pelättävissä että he hyökkäävät joen rannalle. Intiaani arveli että siitä voisi seurata onnettomuutta ei ainoastaan rauhallisille lenapeille vaan myös valkoisille. Komentaja lupasi suojella lenapeja, kun he puolestaan tarpeen tullen auttavat häntä.

Kun intiaanipäällikkö tuli komentajan luota ja ryhdikkään arvokkaana käveli linnan pihalla, ympäröivät suomalaiset uteliaina hänet ja koettivat saada aikaan keskustelua. Suomalaiset kyselivät mistä päällikkö oli kotoisin, millaisia olivat maat siellä päin, oliko riistaa j. n. e.

Päällikkö osoittautui halukkaaksi keskusteluun, ja niin siirryttiin tupaan, jossa Kokkinen tarjosi vieraalle piippua — hän oli jo Rambolta kuullut rauhanpiipun merkityksestä.

Intiaani kertoi olevansa Naaman, läheisimpien perheyhdyskuntien päällikkö ja asuvansa Naamanjoella, joka on jonkun matkaa ylöspäin. Hän kertoi, että maat ovat hyvät kasvamaan ohraa ja että metsissä on riistaa enemmän kuin täällä linnoituksen luona. Vedet ovat hyvin kalaiset. Erittäinkin on lohia paljon.

Sen verran kuin Räsänen ymmärsi näitä selittelyjä

sai hän sen käsityksen, että nuo seudut olisivat uutisasutukselle mitä edullisimpia.

— Näinköhän, hän koetti huonolla intiaaninkielellään kysyä, — olisi Noamasella mitään sitä vastaan, että me tulisimme sinne paikkoja katselemaan? Me etsimme sopivata maata missä voisi tupakkaa ja viljaa kasvattaa. Mahtaisiko Noamanen sallia meidän siellä hiukan kalastaa ja metsästääkin, noin koetteeksi vain?

Päällikkö veteli muutamia savuja piipustaan ja mietti hetkisen. Hänen mieleensä tuli minquasiens uhkaama hyökkäys ja siitä johtuva vaara. Näistä valkoisista, joihin hän oli alusta pitäen mieltynyt, saattaisi siellä kotiseudulla olla apua ja hyötyä. Hänen kasvonsa ilmeet olivat vakavat eikä niistä voinut lukea hänen ajatuksiaan.

— Valkoinen mies on tervetullut Naaman-joelle, hän sanoi, — minulla on maata ja minulla on metsää. Naaman on valmis jakamaan tätä maata ja metsää valkoisen miehen kanssa, joka Valkean Manitoun aseilla suojelee häntä vihollisilta.

Suomalaiset lupasivat pian tulla tervehtimään päällikköä.

— Jos valitsemme maata punaisen miehen alueelta, turvaamme häntä kuten itseämme, vakuutti Martti Marttinen.

Tämä oli suomalaisten ensimmäinen sopimus intiaanien kanssa.